

Shakespeare-project voor VWO – (Fast Lane) of tweetalig en international onderwijs door dramaturge Els Launspach in samenwerking met leerkrachten Engels.

1. The authorship debate
2. Advanced English: spreek-en schrijfvaardigheid
3. Dramaturgie als stimulans voor literaire kennis

1. The authorship debate

WIE WAS SHAKESPEARE IN WERKELIJKHEID?

In toenemende mate worden we geconfronteerd met studies die proberen te bewijzen dat de dichter en toneelschrijver Shakespeare eigenlijk een ander was, een persoonlijkheid die schuilging achter William Shakespeare uit Stratford.

Ruim honderd jaar geleden werd Edward de Vere, graaf van Oxford, als serieuze kandidaat naar voren geschoven, een toonaangevende aristocraat die geboren was in 1550, veertien jaar eerder dan de man uit Stratford. Inmiddels is veel onderzoek naar hem gedaan en zijn er diverse studies verschenen, waarin Edward de Vere wordt gekenschetst als iemand met een brede opleiding die een aantal Europese landen bezocht, politieke en militaire ambities had maar vooral uitblonk in literaire en artistieke activiteiten.

Een andere kandidaat is Christopher Marlowe, ongeveer even oud als Shakespeare en eveneens toneelschrijver. Al tijdens zijn studie in Cambridge werd hij in Reims en daarna Vlissingen gestationeerd, werkzaam als informant voor de Engelse geheime dienst. Deze organisatie had als belangrijkste taak de protestantse koningin Elizabeth I tegen katholieke aanslagen te beschermen. Marlowe wist veel en zou tijdens een bespreking door collega's zijn vermoord in Deptford, vlakbij Londen. Het gerucht dat deze moord geënceneerd werd en dat Marlowe in Antwerpen en Italië een nieuw leven begon, publicerend onder de naam van tijdgenoot William Shakespeare, is hardnekkig. Ook hierover zijn interessante boeken verschenen.

Er zijn meer kandidaten naar voren geschoven. Zoals Mary Sidney, gravin van Pembroke, de zuster van de dichter Sidney (zij had een literaire salon van hoge kwaliteit en schreef sonnetten), Francis Bacon, een politicus en filosoof van wie veel prozateksten bekend zijn, en Henry Neville, een hoveling en diplomaat.

Om verschil te maken tussen de mythe en de schrijver wordt bij de *authorship-question* in Engeland en de USA consequent een streepje in Shake-speare aangehouden. Een *hyphon*, zoals in die tijd gebruikelijk was bij een schrijversnaam. De naam van de theaterman uit Stratford wordt geschreven als William Shakspere (er bestonden namelijk diverse spellingen, net als bij de namen Marlowe, Raleigh of Burgley).

Komt een van de genoemde kandidaten in aanmerking? Of was Shake-speare toch de in Stratford opgegroeide, jong getrouwde William Shakspere die naar Londen trok, daar met het theaterleven te maken kreeg, in korte tijd een enorme stapel kennis verwierf, ongelooflijk veel succes had en in 1616 weer in Stratford stierf? Hoe komt het dan dat zijn dood geen enkele rimpeling veroorzaakte, geen grote begrafenis, geen vermelding in correspondenties? En hoe valt dan te verklaren dat zijn erfenis geen boeken bevatte (die doorgaans een kapitaal vertegenwoordigden) en ook geen manuscripten (veel waard voor theatergezelschappen)? Hoe komt het dat we van William Shakspere slechts enkele documenten hebben en een paar bibberige handtekeningen, en dat zijn dochters opgroeiden als analfabeet?

2. Advanced English: spreek-en schrijfvaardigheid.

Door de leerlingen te laten kiezen tussen de kandidaten geeft het *authorship project* ruime gelegenheid tot samenwerking, toepassing van spreek- en schrijfvaardigheid in het Engels, en oefening in een kritische houding en debatterkunst. De werkwijze is als volgt.

- a) Na een inleiding over de Elizabethaanse toneelcultuur krijgen de leerlingen een hand-out met diverse websites. Gedurende enkele dagen of weken kunnen ze die raadplegen om argumenten te verzamelen voor de kandidaat van hun keuze. Zo zullen ze kennis opdoen die de basis vormt voor hun presentatie in het Engels tijdens het:
- b) Authorship-tribunaal, waar drie standpunten zullen worden geïntroduceerd en verdedigd. Een groepje leerlingen dat voor dezelfde kandidaat heeft gekozen zal presentatoren bevatten, maar ook deelnemers die vooral naar de tegenargumenten

luisteren en daar zo helder mogelijk op reageren. Een jury bepaalt welke kandidaat gewonnen heeft, dus welk standpunt het meest overtuigend naar voren is gebracht. De jury kan bijvoorbeeld bestaan uit de betrokken leerkracht Engels, een docent uit een andere discipline en Els Launspach.

- c) Door de ontstane discussie kunnen de leerlingen hun eigen voorkeur wijzigen of nuanceren in de derde fase, wanneer een ander aspect wordt ontwikkeld: persoonlijk een Engels essay schrijven (1000-1500 woorden). Hiervoor krijgen de leerlingen wederom een of twee weken de tijd. De inhoudelijke kwaliteit en de taalvaardigheid van deze essays wordt besproken in de laatste les. Er is in het project dus sprake van een cumulatief effect. Via samenwerking en bronnenonderzoek naar (in het openbaar) formuleren en bekritisieren, en daarna de opgedane kennis individueel nuanceren en vormgeven.

3. Dramaturgie als stimulans voor literaire kennis.

Er wordt gewerkt met drie kandidaten. Ten eerste *William Shakespeare*, de man uit Stratford, eeuwenlang als een literair genie gekoesterd in Europa. Ten tweede *Christopher Marlowe*, die stilistisch en thematisch duidelijke verwantschap met Shake-speare's oeuvre had. Ten derde *Edward de Vere, graaf van Oxford*, die door zijn maatschappelijke positie een relevante plaats innam aan het hof van Elizabeth I en de politieke cultuur van binnenuit kende. Aan het eind van het project zal Els Launspach haar voorkeur voor deze kleurrijke figuur uitspreken: op grond van zijn levensloop in relatie tot de toneelstukken die wij van Shake-speare kennen, op grond van zijn bemoeienis met literatuur en theater, en op grond van het jaarlijkse stipendium dat hem werd toegedacht tot aan zijn dood in 1604. Daarbij zal Launspach de traditionele chronologie van de stukken bespreken, en het probleem van de dateringen na 1604, het sterfjaar van de graaf van Oxford. De belangrijkste vraag is evenwel: maakt zo'n *authorship-debate* iets uit voor de wijze waarop men het oeuvre van Shake-speare waardeert?

Literair gezien misschien niet, want de werken zijn allang geanalyseerd en geïnterpreteerd, en dat proces zal altijd doorgaan wie de schrijver ook was. Het plezier dat we aan de stukken en sonnetten beleven, lezend of kijkend, zal er niet minder om worden, en altijd blijken er meer lagen aanwezig dan men dacht. Toch kun je door de discussie meer waardering en interesse ervaren. Bijvoorbeeld als je beseft in welke mogelijke omstandigheden (en reagerend op

speciale gebeurtenissen) het werk tot stand is gekomen. Wie een voorkeur heeft voor Marlowe ziet centrale thema's doorlopen: verborgen homoseksualiteit, racisme, atheïsme. Wie ervan overtuigd raakt dat Edward de Vere de schrijver was, vormt het beeld van een gekwelde persoonlijkheid die een militaire loopbaan als ideaal had (hetgeen paste bij zijn stand) maar daarvoor niet geschikt was, zeer intensief leefde en al zijn ervaringen in zijn toneelstukken en sonnetten verwerkte. Vandaar dat hij zowel de destructieve intrigant als zijn slachtoffer kon vormgeven (zowel Jago als Othello) in hetzelfde stuk. Toneel werkt immers met personages die vanuit hun eigen perspectief begrijpelijk en overtuigend zijn. Centrale thema's die het oeuvre bijeenhouden vertolken dan de Vere's ervaringen en twijfels, zoals de vraag welk soort koningschap de juiste is. Voor hedendaagse theatermakers is het buitengewoon uitdagend om de politieke lading nóg meer op waarde te schatten, aangezien het vaak om concrete contemporaine verwijzingen gaat. Ook het dramaturgische inzicht is veel bevredigender als je ervan uitgaat dat de stukken van Shake-speare in rudimentaire vorm veel eerder zijn opgevoerd, namelijk aan het hof waar Oxford regelmatig voor schreef (anoniem, zoals onder aristocraten de gewoonte was, met allerlei mythologische verwijzingen om te raden). In dat geval zijn de stukken ontstaan in de zestiger en zeventiger jaren van de zestiende eeuw, werden ze daarna herschreven voor het theater en pas aan het eind van het schrijversleven uitgegeven. Dit roept het beeld op van toneelstukken die allang waren gespeeld voordat ze een definitieve vorm - en uiteindelijk nóg meer diepgang - kregen; en die dus niet eerst in de commerciële theaters van Londen werden uitgeprobeerd en daarna aan het hof gespeeld, maar *andersom*. Bovendien is het dan aannemelijk dat Edward de Vere, naast bestaande verhalen of stukken van een ander, vooral zijn eigen werk opnieuw gebruikte.

Dit gooit de bestaande chronologie van de stukken omver. Zo gezien was *Love's Labour Lost* bijvoorbeeld een persiflage op een literaire mode van de zestiger jaren, *euphemism*, en is er later een compleet, coherent stuk uit gegroeid waarin de verwijzing naar die mode niet meer van belang was (maar wel herkenbaar voor het oudere deel van het publiek).

Aangezien de materie zoveel levendiger is geworden, verdient het aanbeveling om na het project in de klas een complete Engelse tekst van Shakespeare te lezen. Daarbij kan ruimte worden gemaakt voor kleine discussies tussen Stratfordians, Oxfordians en Marlovians, maar

het hoeft niet. In het *authorship-project* kan worden gerefereerd aan dit stuk, waardoor de motivatie en interesse ervoor bij de leerlingen zal zijn toegenomen.

Bovendien kan op verzoek fase d) aan het project worden toegevoegd, waarin Els Launspach de historische en dramaturgische achtergronden van dat specifieke stuk belicht, en enkele scènes analyseert in de klas. Daarbij worden enkele verfilmingen van die scènes getoond als toelichting op (regie)keuzes en interpretaties.

Kosten van het project

Per klas zijn voor dit project minimaal 5 contacturen nodig. Het tarief van Els Launspach is 80 euro voor een contactuur, en voor het voorbereiden en het lezen van de essays (dit laatste in samenwerking met de docent Engels) wordt 40 euro per uur in rekening gebracht.

Referentie

Het *authorship-project* is in de herfst van 2007 gerealiseerd op het Stedelijk Gymnasium in Haarlem. Referentie: Janet Hennink.

Els Launspach is dramaturge en schrijfster. Zij verdiept zich al vijftientig jaar in het oeuvre van Shakespeare en geeft er les over aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Ook stelt zij op verzoek lezingen samen, of cursussen op maat, over de Griekse tragedies en de toneelstukken van Shakespeare. Haar passie voor deze teksten vermindert niet. Hoe meer kennis er ontstaat, hoe meer de stukken gewaardeerd worden en hoe meer mogelijkheden het hedendaagse theater heeft om ze op relevante wijze te enceneren.

Gegevens

Drs. E. Launspach

els.launspach@gmail.com

www.elslaunspach.nl